

**СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ**

**THE ESSENCE OF THE MECHANISM OF LEGAL REGULATION
OF SOCIAL PROTECTION FOR CUSTOMS OFFICIALS**

Стаття присвячена з'ясування концептуальної сутності механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів. Під механізмом правового регулювання соціального захисту працівників митних органів пропонується розуміти юридичну конструкцію, якою позначається цілісна система суб'єктів і взаємопов'язаних інструментів нормативно-правового регулювання соціального захисту відповідного кола працівників для забезпечення належного рівня їх соціальної безпеки. У цьому контексті йдеться про такий рівень соціальної безпеки працівників митних органів, за якого вони спроможні повноцінно задовольнити власні соціальні потреби та законні інтереси соціального характеру, не будучи ураженими соціальними ризиками (включно також соціальними ризиками, які обумовлені роботою в митних органах). Автором встановлюється, що для механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів характерним є комплекс особливих рис. Зазначається, що для механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів характерним є те, що він має системно-організаційний характер, який узгоджується із метою соціального захисту працівників та спрямований на виконання комплексу відповідних завдань у сфері забезпечення соціальної безпеки. Також примітним є те, що цей правовий механізм ґрунтується на загальній політиці держави (як соціальної держави) в соціальній сфері, а також створений і діє за принципом поєднання дії загальних норм соціального захисту працівників митних органів характерним є те, що він має системно-організаційний характер, який узгоджується із метою соціального захисту працівників та спрямований на виконання комплексу відповідних завдань у сфері забезпечення соціальної безпеки. Також примітним є те, що цей правовий механізм ґрунтується на загальній політиці держави (як соціальної держави) в соціальній сфері, а також створений і діє за принципом поєднання дії загальних норм соціального захисту працівників митних органів та спеціальних норм адміністративного законодавства. Для механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів властивим також є й те, що він у своїй дії враховує особливості (специфіку) трудової діяльності в митних органах та поширює свою дію лише на працівників, які працюють (чи тих, що раніше працювали) в митних органах (також в окремих випадках – на членів їх сім'ї). Невід'ємною характеристикою розглядуваного механізму правового регулювання також є створення, існування, організаційно-управлінське вдосконалення та повноцінне забезпечення діяльності комплексу суб'єктів, предмет відання яких охоплює забезпечення соціального захисту працівників митних органів. У висновках до статті автором узагальнюються результати дослідження.

***Ключові слова:** механізм правового регулювання, працівники митних органів, реформа соціального законодавства, соціальна безпека, соціальний захист, трудові правовідносини.*

The article is devoted to clarifying the conceptual essence of the mechanism of legal regulation of social protection for customs officials in Ukraine. The mechanism of legal regulation of social protection for customs officials is proposed to be understood as a legal structure (construct) that designates an integral system of subjects and interrelated instruments of regulatory regulation of social protection for the relevant circle of employees (to ensure an appropriate level of social security for these employees). In this context, the author refers to a level of social protection for customs officials that allows

them to fully satisfy their social needs and legitimate social interests without being affected by social risks (including social risks caused by work in customs authorities). The author establishes that the mechanism of legal regulation of social protection for customs officials is characterized by a set of special features. It is noted that the mechanism of legal regulation of social protection for customs officials is characterized by the fact that this mechanism has a systemic and organizational nature. In the most basic sense, this fact is consistent with the purpose of social security, which is to fulfill relevant tasks in the field of social security. It is also noteworthy that this legal mechanism is based on the general policy of the state (welfare state) in the social sphere, is also created, and operates on the principle of combining the general norms of social legislation and the special norms of administrative legislation. It is also inherent in the mechanism of legal regulation of social protection for customs officials that it takes into account the peculiarities (specifics) of labor activity in customs authorities and extends its effect only to employees who work (or who previously worked) in customs authorities (and, in some cases, to their family). An integral characteristic of the legal regulation mechanism under consideration is also the creation, existence, organizational and managerial improvement, and full-fledged provision of the activities of a complex of entities whose subject matter covers the provision of social protection for customs officials. In the conclusion of the article, the author summarizes the results of the study.

Key words: *customs officials, labor relations, mechanism of legal regulation, reform of social legislation, social protection, social security.*

Постановка проблеми. Соціальний захист працівників митних органів є цілеспрямованою, комплексною й законодавчо врегульованою соціально орієнтованою діяльністю держави зі створення соціально безпечних умов трудового та позатрудового життя працівників митних органів, в яких у результаті узгоджених правових, економічних й організаційних заходів ці працівники можуть реалізувати належні їм (як працівникам митних органів) соціальні права. Таким чином, забезпечення належної дії правового механізму забезпечення соціальної безпеки працівників митних органів – це основа для ефективного функціонування відповідних органів публічної служби, що є надзвичайно актуальним питанням в умовах триваючої Російсько-Української війни. Попри це слід констатувати, що стан правового регулювання соціального захисту такого кола працівників залишається не на належному рівні. Вказане демонструє потребу комплексного удосконалення механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів, що є питання, якому, на жаль, не було приділено належної уваги у 2019 р., коли в Україні відбулась масштабна реформа у фіскальній сфері, внаслідок якої було створено Державну митну службу України. При цьому, задля виконання вимог принципу науковості, удосконаленню механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів повинен передувати процес науково-практичного осмислення сутності такого механізму.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. На сьогоднішній день вченими ще не встановлювалась і не аналізувалась загальна характеристика механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів України. Попри це, слід констатувати, що особливості та проблематика правового регулювання соціального захисту працівників вже була предметом дослідження багатьох науковців, серед яких: Е. В. Бабенко, В. В. Безуший, В. О. Гаврилюк, О. В. Епель, В. О. Журавель, М. І. Іншин, Л. Ю. Малога, В. П. Мельник, Н. П. Мокрицька, Д. І. Сіроха, Р. І. Шабанов, Г. О. Яковлева, О. М. Ярошенко та ін. вчені. Наявні наукові напрацювання у відповідній сфері вказують на реальну можливість повноцінного вирішення окресленої проблеми.

Відтак, **метою** цієї наукової статті є формулювання актуального наукового розуміння механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів в Україні. Ця мета досягатиметься шляхом виконання наступних завдань: 1) розглянути найбільш поширені інтерпретації сутності правового механізму та механізму правового регулювання; 2) окреслити основні ознаки механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів; 3) сформулювати визначення поняття «правовий механізм соціального захисту працівників митних органів».

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські вчені в загальному вигляді сходяться в стереотипному розумінні такої юридичної конструкції, як «правовий механізм». Зокрема, українська правниця Т. І. Тарахонич вважає, що правовим механізмом постає «певна

конструкція, яка передбачає дію послідовно організованих юридичних засобів, які дають можливість досягти конкретну юридичну ціль з дотриманням відповідної процедури» [1, с. 345]. Подібної позиції дотримується також юрист-трудолик М. В. Панченко, на думку якого, в широкому контексті правовим механізмом слід розуміти «закриту систему засобів і чинників впливу на суб'єктів права, завдяки якій нормативні вимоги до юридично значимої суспільної поведінки суб'єктів права знаходять свій практичний вияв» [2, с. 136]. Виходячи із відповідного підходу О. А. Дяченко зазначає, що під правовим механізмом слід розуміти «юридичний конструкт, який в юридичній науці використовується для окреслення певної системи інструментів і факторів, за рахунок яких уповноважений суб'єкт правомірним чином впливає на певні суспільні відносини: які потребують відповідного юридично значимого впливу (без відповідного впливу наявні ризики недосягнення практичної мети виникнення, перебігу, призупинення та припинення таких відносин); з метою створення бажаних умов здійснення цих відносин» [3, с. 93]. Таким чином, *правовий механізм* в узагальненому вигляді є: 1) юридичною конструкцією, яка окреслюється в теоретичній площині та має цілком очевидний об'єктивний вияв, будучи заснованою на правових принципах й на нормативно-правовій базі, охоплюючи відповідне коло суб'єктів права (зокрема, соціального права); 2) системою взаємопов'язаних елементів, за допомогою яких досягається мета створення та дії відповідного правового механізму.

Особливим виявом правового механізму є механізм правового регулювання, під яким у загальному контексті розуміється «система правових засобів впливу на суспільні відносини» [4, с. 305], з метою упорядкування суспільних відносин, сприяння задоволенню інтересів суб'єктів права» [5, с. 118]. У цьому контексті слід погодитись із О. М. Куракінім, котрий під механізмом правового регулювання розуміє «сукупність правових засобів, що покликані моделювати поведінку осіб, за допомогою суб'єктивних прав і юридичних обов'язків» [6, с. 47]. Конкретизуючи це розуміння механізму правового регулювання правник зазначає, що такий правовий механізм є «нормативно-організованим, послідовним комплексним процесом, спрямованим на результативне втілення правових норм у життя, на впорядкування, закріплення, розвиток і вдосконалення суспільних відносин за допомогою адекватних правових засобів з метою реалізації інтересів суспільства та держави» [7, с. 7]. Враховуючи викладене тлумачення поняття «механізм правового регулювання» можемо сформулювати визначення поняття «механізм правового регулювання соціального захисту працівників митних органів», попередньо окресливши особливі риси такого механізму. Потреба у цьому обумовлена, по-перше, складністю юридичних конструкцій «правовий механізм» та «механізм правового регулювання». Зокрема, в цьому контексті погодимось із українською вченою О. А. Дяченко, котра, розглядаючи юридичну сутність правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин зазначає, що правовий механізм є багатозначним явищем [3, с. 94-95]. По-друге, потреба в конкретизації особливих рис механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів обумовлено специфікою змісту такого механізму, що обумовлено: відповідним колом працівників, які потребують соціального захисту; специфікою трудової діяльності працівників митних органів, а також соціальних ризиків, пов'язаних із такою трудовою діяльністю, які повинні враховуватись в процесі упорядкування правового режиму соціального захисту вказаного кола працівників.

Відтак, з'ясувавши загальну інтерпретацію сутності правового механізму та механізму правового регулювання, можемо перейти до окреслення основних рис механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів, а саме таких ознак:

1. Механізм правового регулювання соціального захисту працівників митних органів має системно-організаційний характер, який узгоджується із метою соціального захисту працівників та спрямований на виконання комплексу завдань, досягнення цілей яких обумовлює досягнення мети соціального захисту працівників. Українськими правниками зазначається, що «в контексті дослідження правового механізму, а особливо – його динамічного прояву слід мати на увазі, що функціонування будь-чого доцільно розуміти в якості фактичного вияву функціональної властивості суб'єкта (чи об'єкта) – здатності здійснювати (виконувати) певну діяльність (роботу) на певних підставах та за певних умов» [8, с. 63]. На думку В. В. Гладкого, зазначена діяльність (робота) повсякчас «підпорядкована конкретній меті, адже діяльність (робота) суб'єкта (об'єкта), не підпорядкована певній меті, не може вважатись конструктивною, визначеною та керованою» [8, с. 63]. Саме тому В. О. Швець, розглядаючи механізм забезпечення стабільності трудових відносин зазначає, що ним є «система, взаємоузгоджених елементів, що у своєму функціональному вияві спрямовані на забезпечення певного стану у взаємовідносинах певних суб'єктів права, що узгоджені правом працівника і роботодавця на стабільні трудові правовідносини» [9, с. 156].

Що ж стосується питання, котре нами розглядається, то в цьому контексті слід зазначити, що загальною метою механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів є формування нормативно-правових умов задоволення права таких працівників на соціальний захист. При цьому слід мати на увазі, що конституційне право на соціальний захист, як зазначає провідна українська вчена Л. Ю. Малюга, є комплексним правом, зміст якого складають інші суб'єктивні права [10, с. 32]. Таким чином, метою механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів є створення, зміна (скасування) діючих нормативних правил і стандартів в сфері соціального захисту, виконання (дотримання) яких передбачає створення комплексу усіх необхідних умов, за яких будь-який працівник митних органів (в окремих випадках – також певні члени його сім'ї) характеризується належним рівнем соціальної безпеки, маючи змогу набувати та вільно реалізувати суб'єктивні соціальні та суміжні права (тобто, окрім суто соціальних прав, він працює в умовах, які приведені у відповідність до стандартів гідної праці, а також до вимог збалансованої стабільності трудових правовідносин), а також ефективно захищати їх в інституційній чи позаінституційній формі в разі їх порушення.

Що ж стосується комплексу завдань досліджуваного нами правового механізму, то основними з них слід назвати:

1) втілення в життя основних цінностей соціального права України, приймаючи до уваги той факт, що в нашій державі найвища соціальна цінність – життя та здоров'я людини. Таким чином, відповідне завдання можемо конкретизувати таким чином: правове регулювання соціального захисту працівників митних органів повинно виходити з таких орієнтирів: а) право працівників митних органів на соціальний захист є вищим за задекларовані інтереси держави, які в дійсності за своєю природою є негуманними інтересами (такими, що передбачають нехтування соціальною безпекою працівників з метою їх стимулювання до більш продуктивної трудової діяльності тощо); б) порушення права на соціальний захист працівників митних органів є неприпустимим і держава повинна захищати можливість таких працівників повноцінно реалізувати свої соціальні права та право на захист соціальних прав; в) право працівників митних органів на соціальний захист не може осмислюватись крізь призму дискримінаційних упереджень, заснованих на гендерних стереотипах, стереотипах про трудовий потенціал осіб з інвалідністю та про ефективність трудової діяльності працівників передпенсійного віку тощо;

2) гармонізація (узгодження) на нормативно-правовому рівні, по-перше, публічних інтересів (суспільства, а також держави в особі митних органів) і приватних інтересів (безпосередньо працівників цих органів публічної влади), а, по-друге, – інтересів працівника (в окремих випадках – членів сім'ї працівника) і роботодавця, що стосуються питань соціально безпечного виникнення, перебігу, призупинення і припинення трудових відносин;

3) формування нормативних умов комплексної реалізації кадрової політики в митних органах України яка, з одного боку, не знижуватиме необхідний рівень соціальної безпеки працівників митних органів, а, з іншого боку – передбачатиме безперервний пошук резервів для збільшення обсягу соціальної безпеки таких працівників, приймаючи до уваги реальний поточний стан економіки держави, а також «локальний» бюджет (бюджет відповідного митного органу). В правовому регулюванні соціального захисту працівників митних органів слід виходити також із того, що людська праця переважно «складає собою фундаментальний інтерес людини, котрий повинен бути забезпеченим таким чином, щоб відповідний інтерес не став згубним для неї, не пригнічував особистість» [2, с. 131]. Саме тому, для правового регулювання соціального захисту працівників митних органів характерним є приділення суттєвої уваги в створенні соціально безпечних і відповідних людській гідності умов виникнення, перебігу та припинення трудових відносин за участю працівників митних органів.

2. Механізм правового регулювання соціального захисту працівників митних органів ґрунтується на загальній політиці держави (як соціальної держави) в соціальній сфері. Ця риса обумовлена тим фактом, що соціальний захист працівників загалом та працівників митних органів зокрема є органічним елементом публічної соціальної політики, а якості відповідного правового механізму – це об'єктивні (фактичні) показники того, в якій саме мірі держава функціонує в якості соціальної держави (іншими словами, в якій конкретно мірі вона планує виконати та виконує свої соціальні обов'язки, як гарант соціальної безпеки населення).

3. Механізм правового регулювання соціального захисту працівників митних органів створений та діє за принципом поєднання (в нормативній основі цього механізму та в базі, що продукує такий механізм) дії загальних норм соціального (також трудового) законодавства і спеціальних норм адміністративного законодавства (результат процесу експансії адміністративного

права), які сукупно встановлюють соціально-правовий режим соціального захисту працівників митних органів.

4. Механізм правового регулювання соціального захисту працівників митних органів в своїй дії враховує особливості (специфіку) трудової діяльності в цих органах публічної служби, а також передбачає диференціацію потреб соціального захисту різних груп працівників митних органів, враховуючи, що персонал цих органів публічної служби: 1) складають як працівники, котрі мають статус державного службовця, так і ті, що не мають такого спеціального трудо-правового статусу; 2) можуть складати працівники, що можуть характеризуватись наявністю особливого правового статусу, обумовленого їх особливими соціальними потребами (особи з особливими сімейними потребами, вагітні жінки, особи передпенсійного віку, особи з інвалідністю та ін.).

5. Механізм правового регулювання соціального захисту працівників митних органів, як спеціальний вид правового механізму соціального захисту працівників, в своїй дії поширює вплив (стосується) не на всіх працівників, а лише на тих з них, які працюють (в певних випадках – тих, що раніше працювали) в митних органах (також в окремих випадках – на членів їх сім'ї).

6. Дія механізму правового регулювання соціального захисту працівників митних органів передбачає створення, існування, організаційно-управлінське вдосконалення та повноцінне (нормативне, інституційне, інформаційне, матеріальне та ін.) забезпечення діяльності комплексу суб'єктів, предметом відання яких охоплено забезпечення соціального захисту працівників митних органів.

Узагальнюючи викладене доходимо думки, що механізмом правового регулювання соціального захисту працівників митних органів є юридична конструкція, якою позначається цілісна система суб'єктів, взаємопов'язаних інструментів (послідовно організовані заходи та способи) нормативно-правового регулювання соціального захисту відповідного кола працівників для забезпечення належного рівня їх соціальної безпеки (в окремих випадках – також членів їх сімей), за якого вони спроможні повноцінно задовольнити власні соціальні потреби та законні інтереси соціального характеру, не будучи ураженими соціальними ризиками (коли ці ризики не можуть бути усунені – їх негативний ефект підлягає мінімізації), враховуючи також, обумовленими характером трудових функцій, які працівники митних органів повинні виконувати за умовами трудового договору (контракту).

Висновки. Підводячи підсумок викладеному зазначимо, що механізм правового регулювання соціального захисту працівників митних органів (враховуючи також багатозначність поняття правового механізму [3, с. 94–95]) теоретичному й практичному сенсі є: 1) теоретичним поясненням ідеальної моделі нормативно-правового забезпечення соціальної безпеки відповідного кола осіб шляхом здійснення повноважними суб'єктами нормотворчої діяльності, метою якої є конкретизація конституційного права на соціальний захист та окреслення можливостей реалізації права на соціальний захист, гарантії реальності такого суб'єктивного права; 2) способом, за допомогою якого належним чином: а) збалансуються приватні та публічні інтереси в соціальній сфері стосовно соціального захисту працівників митних органів; б) організовується та нормується юридично значима та юридично відповідальна діяльність суб'єктів, зобов'язаних забезпечувати соціальний захист працівників митних органів; в) забезпечується юридична визначеність правових статусів суб'єктів соціального захисту (в контексті соціального захисту відповідних працівників), процедур і процесів, пов'язаних із соціальним захистом працівників митних органів.

Список використаних джерел:

1. Тарахонич Т. І. Правосвідомість та її місце в механізмі правового впливу. *Альманах права*. 2014. Вип. 5. С. 344–349.
2. Панченко М. В. Правовий механізм забезпечення гідної праці державних службовців України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2019. 455 с.
3. Дяченко О. А. Поняття та риси правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2020. № 4. С. 92–97. doi:10.37440/soclaw.2020.04.18.
4. Сидоренко Н. С. Механізм реалізації кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства. *Юридична наука*. 2020. № 8 (110). С. 305–313. doi:10.32844/2222-5374-2020-110-8.39.
5. Сидоренко В. В. Основні підходи до розуміння сутності механізму правового регулювання. *Держава і право*. 2012. Вип. 55. С. 116–121.

6. Куракін О. М. Структура механізму правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35, Т. 1, Ч. 2. С. 46–49.
7. Куракін О. М. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 40 с.
8. Гладкий В. В. Ознаки правового механізму забезпечення антикорупційної безпеки. *Сучасні погляди на реформування законодавства: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Полтава, 25–26 жовтня 2018 р.)*. Херсон : Молод. вчен., 2018. С. 62–66.
9. Швець В. О. Проблеми правового регулювання забезпечення стабільності трудових правовідносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2020. 445 с.
10. Малюга Л. Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Гельветика, 2019. 406 с.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.2.53>

РОЇК В.А.

**РОЗВИТОК АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
В ЧАСТИНІ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ ЗАХИСТУ
ІНТЕРЕСІВ СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ МАСОВИМ ЗАВОРУШЕННЯМ**

**DEVELOPMENT OF ADMINISTRATIVE LEGISLATION IN PART OF IMPROVING
THE ACTIVITIES OF THE DEPARTMENT OF PROTECTION OF THE INTERESTS
OF SOCIETY AND THE NATION OF THE NATION OF THE NATION**

В статті автором розглянуто актуальну проблему розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності департаменту захисту інтересів суспільства і держави національної поліції як суб'єкта протидії масовим заворушенням. Мета статті – визначити і охарактеризувати напрямки розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності департаменту захисту інтересів суспільства і держави національної поліції як суб'єкта протидії масовим заворушенням. Фундаментом у демократичній державі, де діє верховенства права, є захист свободи слова та проведення мирних масових зібрань. Дослідження специфіки організації правоохоронної діяльності органів національної поліції стосовно забезпечення громадської безпеки та порядку під час проведення масових заходів потребує суттєвого перегляду, виявлення найбільш типових помилок, що трапляються на практиці і вироблення пропозицій розвитку адміністративного законодавства України. Поняття масові заворушення можна охарактеризувати як агресивні і радикальні дії осіб у складі натовпу, які проявляються в організації, керівництві та провокації у вчиненні правопорушень, що супроводжуються насильством, знищенням або пошкодженням майна, захопленням будівель, перешкоджання роботи органів державної влади. Визначено, що оперативні заходи департаменту захисту інтересів суспільства і держави щодо протидії масовим заворушенням спрямовані на контроль ситуації, недопущення переростання мирного зібрання в агресивний характер натовпу, протидія насильству, підпалам і погромам. Запропоновано оперативні заходи для поліцейських Департаменту